

СІМЕЙНІ КОНФЛІКТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ДИТИНИ

Актуальність різних досліджень в сфері сімейної проблематики зумовлена загальною кризою сім'ї, яку відзначають різні спеціалісти. Ця криза є доволі поширеною, виявляється у кількісних (зменшення показників народжуваності дітей, значна кількість розлучень, проблемних сімей) та якісних показниках (трансформація суспільних та сімейних цінностей, ослаблення виховної функції сім'ї, психологічні проблеми членів сім'ї тощо). Очевидно, що за таких умов необхідними є ґрунтовні дослідження сучасної сім'ї та пошук ресурсів для подолання негативних явищ.

Також в останні десятиліття відбулося усвідомлення того факту, що сім'я є одним з вирішальних чинників становлення та розвитку особистості. Так, багато психологів і психотерапевтів розглядають психологічні проблеми чи навіть психічні розлади особистості, соматичні захворювання як функцію внутрішньо-сімейної взаємодії. Ці ідеї розвиваються насамперед представниками сімейної системної психотерапії. Так, В. Сатир зазначає, що подружні стосунки являють собою стрижень для формування інших стосунків у сім'ї; дисгармонійні стосунки між батьками обов'язково відбиваються на їхній батьківській функції [4].

Реакція з боку дітей на сімейний конфлікт може бути непередбачуваною. Але, як відмічають багато дослідників (Л. Анзорґ, М.І. Буянов, Т.П. Гаврилова, А.Б. Добрович, А.І. Захаров, В.А. Лисенко та ін.), спільними ознаками може бути поява емоційних розладів у вигляді неспокою, збудження, порушення сну і апетиту. Крім того, діти можуть відчувати недитячу «відповідальність» що-небудь змінити у взаємовідносинах батьків.

Подружні і батьківські відносини впливають не лише на саму дитину, а й велика ймовірність цього впливу на їх майбутні сім'ї і на майбутніх дітей, оскільки сім'я, в якій дитина виросла, дає зразок тієї сім'ї, яку вона створить, ставши дорослою. Спогади дитинства, які є негативні є шкідливими для дорослого життя, тому що вони обумовлюють відповідні думки, почуття і вчинки у дорослому віці.

Найбільш істотний фактор, який негативно впливає на виховання дітей, на особистісне їх формування, - несумісність моральних позицій подружжя, розбіжність їх точок зору на честь, мораль, совість, обов'язки перед сім'єю, міру відповідальності за стан справи у сім'ї тощо.

За даними досліджень повних (високо-конфліктних) і неповних (розлучених) сімей подружні конфлікти підвищують ризик виникнення й закріплення антисоціальної поведінки у дітей. Зокрема ризик зародження дитячої агресії й антисоціальної поведінки в розлучених сім'ях в основному опосередковується батьківськими конфліктами, а не фактором розірвання шлюбу [1].

Сьогодні родина переживає важкі часи, збільшилася кількість дітей, що довгий час залишаються без нагляду дорослих. Крім того, все частіше спостерігається явище, коли втрачається авторитет батька і матері, на якому завжди ґрунтувалася українська педагогіка. Все ж, сім'я, родина залишаються тією цінністю, що створює для людини відносно незалежне від зовнішніх проблем середовище, атмосферу психологічної захищеності. Вона допомагає подолати життєві випробування, дає реальну підтримку, вселяє віру у власні сили і краще майбутнє.

Сім'я, на думку вчених, - єдиний соціальний інститут, який забезпечує (може й повинен це робити) ефективне виховання дітей; так само як і переконливим може бути підсумок історичного розвитку людства: дитина як суб'єкт соціалізації не лише сама змінюється під дією виховних впливів, а й змінює своїх вихователів. І тому проблеми, з якими доводиться стикатися батькам у ставленні до своїх дітей, є вічними, а сім'я, як своєрідний мікро-колектив, відіграє істотну й довготривалу роль у процесі становлення особистості дитини [1].

Сьогодні, зважаючи на ситуацію в Україні, ця проблема ще більше загострилася, проте питання впливу сімейних конфліктів на психологічний стан дітей в науковій літературі, в певній мірі, розкрита, але недостатньо і дуже важлива для дослідження. Зокрема, як різні види конфліктів по - різному впливають на дітей з різними типами особистості. Доволі поширеними є дослідження, які розглядають вплив сім'ї на становлення тих чи тих особливостей, властивостей дитини. Так, окремі дослідження свідчать про те, що причини дитячої злочинності, девіантної або залежної поведінки, інших негарздів значною мірою зумовлені несприятливою сімейною ситуацією – асоціальним способом життя батьків, бездоглядністю дитини, наявністю конфліктів або сімейного насильства, емоційним неприйняттям дитини, фрустрацією її базових потреб.

На думку К. Вітакера, те, що сім'я звичайно приходиться до терапевта з проблемою якогось одного її члена, повинно розглядатися лише як "вхідний квиток". В процесі терапії необхідно розширити уявлення про те, у чому саме полягає проблема, і представити цю проблему як функцію внутрішньої сімейної взаємодії.

Негативний вплив сімейної конфліктності на особистість дитини проявляється в кількох напрямках. Дитина з самого дитинства стає свідком сімейних суперечок. А також вона може стати об'єктом емоційної розрядки конфліктуючих батьків, які свої роздратування виплескують на дитину. Крім того, дитина може стати своєрідним інструментом вирішення суперечок між батьками, коли хтось один, або двоє вдаються до маніпуляції, шляхом перетягування дитини на свій бік.

Для дітей надзвичайно важливо відчувати себе захищеними. Конфлікти, суперечки, невдоволеність в сім'ї, які вони бачать і відчують, лишають їх почуття безпеки. Це може негативно відобразитися на формуванні дитячої психіки і призвести до страхів, тривоги,

кошмарних снів, замкнутості в собі, невміння спілкуватися з однолітками і до інших негативних наслідків.

Ще одним наслідком конфліктів в сім'ях є відчуження дітей від своїх батьків, втрата авторитету і прояв агресивності. Це все відбувається, як захисна реакція психіки дитини на зовнішні обставини. Всі ці наслідки конфліктів існують, незалежно від того, присутня дитина при самій сварці, чи вона просто відчуває емоційно-напружену атмосферу в сім'ї.

Зокрема, В.Г. Захарченко розглядає конфлікт як стимул до змін, який вимагає творчих рішень. У подружньому конфлікті є ризик як зруйнувати стосунки так і вийти на їх новий рівень, конструктивно долаючи кризу, здобуваючи нові життєві можливості. Отже, Конфлікт може виступати не тільки як фактор дестабілізації сім'ї, виконуючи деструктивну роль але й виконувати конструктивну функцію. В стабільних сім'ях, конфлікти протікають на загальному фоні позитивних взаємин, виконуючи конструктивну функцію. Так, виявляючи різницю потреб, установок, намірів подружжя, конфлікти допомагають виробити єдині позиції і сприяють успішній адаптації партнерів до шлюбу. У проблемних сім'ях, конфлікти протікають на тлі негативних стосунків, взаємної незадоволеності і послаблення привабливості партнерів. Таким чином конфлікти, які заважають виробити подружжю спільну точку зору, призводять до дезорганізації їх спілкування, слід розглядати як деструктивні [3].

Дослідження показали, що деструктивний і конструктивний стилі конфліктів мають різні наслідки для дитини. Зокрема, чим деструктивнішою є конфліктна поведінка, тим негативнішим є її вплив на стан і поведінку дитини. Дослідження зарубіжних психологів Девіса, Майерса, Каммінгса та Хайнделя показало, що досвід деструктивної конфліктної поведінки викликає більше негативних реакцій, ніж вплив конструктивної конфліктної поведінки.

Поведінка батьків у конфлікті може варіюватися від дуже деструктивної до дуже конструктивної, так само як і ступінь вирішення конфлікту, який становить діапазон від відсутності вирішення до повного вирішення. Відповідно, вплив батьківських конфліктів на емоції та поведінку дітей розглядається як континуум від негативного до позитивного. Результати досліджень, загалом підтверджують ці теорії: батьківські конфлікти, залежно від стилю конфлікту, можуть як підвищити, так і послабити емоційну безпеку дітей, і діти навчаються конфліктній поведінці з батьківської моделі. Існує кілька змінних, які пом'якшують або опосередковують цей зв'язок, наприклад вік, стать, темперамент дитини, її минулий досвід конфліктів (батьківські конфлікти та конфлікти між незнайомими людьми), а також ступінь вирішення конфлікту, батьківські практики - всі вищезазначені фактори пом'якшують або опосередковують зв'язок між батьківськими конфліктами та реакцією дітей. Істербрукс, Каммінгс і Емде, використовуючи спостереження та опитувальники, виявили, що реакція дитини змінюється з віком: старші діти демонстрували більш позитивну поведінку, якщо їхні

батьки були в гармонії. Крім того, було виявлено, що смуток і мотивація до втечі зменшуються з віком. Якщо діти стикалися з деструктивними стилями конфлікту, то старші виявляли менше страху, смутку та мотивації до втечі, ніж молодші [5].

Висновок. Сучасна сім'я характеризується значними структурними та змістовими трансформаціями, що спричиняють зміну її функціонування як системи, тому дослідження впливу батьківських конфліктів на дитину та їх реальних наслідків залишаються актуальними і в майбутньому і є одним із перспективних, недостатньо розроблених напрямків психологічних досліджень сім'ї.

Майбутні дослідження мають зосередитися на різних аспектах конфліктної поведінки батьків і перевірити їх індивідуальні чи кумулятивні ефекти. На додаток до дослідження впливу конструктивної та деструктивної конфліктної поведінки слід також досліджувати наслідки депресивної конфліктної поведінки, коли вона є не відкрита, а прихована.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Виховання особистості. У 2-х кн. Київ: Либідь, 2003. С. 3.
2. Гришина Н.В. Психологія конфлікту. - СПб.: Питер, 2004. 464 с.
3. Захарченко В. Г. Подружні конфлікти та стратегії їх розв'язання у молодих сім'ях. 2004. С.44.
4. Яблонська Т.М. Актуальні проблеми досліджень сучасної сім'ї в Україні. Український соціум. 2004. № 2 (4). С. 80-84.
5. Positive and Negative Effects of Parental Conflicts on Children's Condition and Behaviour. ULR: <https://jeps.efpsa.org/articles/10.5334/jeps.bm/print/>
6. (дата звернення: 01.04.2022).

*Багрії Марія
Науковий керівник – доц. Шпак Марія*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ

Однією з суттєвих ознак сучасного суспільства є тенденція до підвищення стресогенності життєвого простору, яка пов'язана з глобальними соціальними, політичними, економічними змінами, інтенсифікацією у сфері виробництва та освіти, збільшенням кількості природних та техногенних катастроф. Під впливом цих змін трансформується і професійне середовище людини: впроваджуються нові інформаційні та комунікаційні технології; інформаційна глобалізація зумовлює зміни у стандартах роботи, підвищуються вимоги до професіоналізму працівників; зростає складність та обсяги професійних завдань, які вимагають гнучкості мислення і високої швидкості прийняття рішень тощо. Усе це зумовлює виникнення професійного стресу у фахівців.

Уже в кінці минулого століття стрес було визнано глобальною проблемою людства. Його назвали "тихим вбивцею", який може призвести до захворювань серця, високого кров'яного тиску, болів у грудях і аритмії [3, с. 165]. Тож питання вивчення впливу стресу на організм людини є дуже актуальним, адже стрес значно підвищує ризик виникнення хвороб, знижує працездатність, продуктивність та якість життя людей в цілому.